

TÜRK KULAK BURUN BOĞAZ BAŞ BOYUN CERRAHİSİ DERNEĞİ ETİK KİTABI

İstanbul - 2020

ISBN 978-975-349-101-3

Tasarım ve Basım

Logos Yayıncılık Tic. A.Ş.

Yıldız Posta Cad. Sinan Ap. No. 36 K.12 D.63-64

34349 Gayrettepe, İSTANBUL

Tel: (0212) 288 05 41 - 288 50 22

Faks: (0212) 211 61 85

E-mail: logos@logos.com.tr

internet: www.logosyayincilik.com

Basım Yılı

Eylül 2020

Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın hiçbir bölümü Logos Yayıncılık'tan ve yazarlarından yazılı izin almaksızın çoğaltılamaz, elektronik ortamda saklanamaz, elektronik ve fotoğrafik olarak kopyalanamaz ve herhangi bir şekilde yayınlanamaz.

**TÜRK KULAK BURUN BOĞAZ
BAŞ BOYUN CERRAHİSİ DERNEĞİ
ETİK KİTABI**

Hazırlayanlar:

Prof. Dr. Muzaffer KANLIKAMA (Onur ve Etik Kurulu Başkanı)

Prof. Dr. Levent ÖZLÜOĞLU (Onur ve Etik Kurulu Başkan Yardımcısı)

Prof. Dr. Sefa DEREKÖY (Onur ve Etik Kurulu Sekreteri)

Prof. Dr. Muhammed TEKİN (Onur ve Etik Kurulu Üyesi)

Prof. Dr. Hakan KORKMAZ (Onur ve Etik Kurulu Üyesi)

ÖNSÖZ

Etik, insanın sadece mesleki hayatını değil aynı zamanda tüm davranışlarını yönlendiren, denetleyen sivil ahlaki normlardır. Tıp etiği ise sağlıkla ilgili uygulamaları, eğitimi ve araştırmaları etik açıdan değerlendiren bir müessesedir. Bu yüksek insani ve mesleki idealleri kaleme dökerken her aşamada bize verilen görevin onurunun farkında olarak mütevazı bir çaba içinde olduk. Önceki Onur ve Etik Kurulu'nun hazırladığı Etik El Kitabı'ndan istifade ettik. Bu metnin hazırlanmasında özellikle Prof. Dr. Sefa Dereköy'ün emeklerini zikretmem gerekir. Yoğun mesai harcadı ve eserin ortaya çıkmasında büyük gayreti oldu. Onur ve Etik Kurulumuzun değerli üyeleri Prof. Dr. Levent Özlüoğlu, Prof. Dr. Muhammed Tekin, Prof. Dr. Hakan Korkmaz'a ve önceki başkan Prof. Dr. Nuri Özgirgin'e çok değerli katkıları için teşekkür etmek isterim. Meslektaşlarımızın tüm mesleki ve akademik yaşamlarında etiğin daima yol gösterici olması dileğiyle saygılarımızı sunarız.

Prof. Dr. Muzaffer Kanlıkama

Onur ve Etik Kurul adına

TAKDİM

Etik tanım olarak ahlaki unsurları konu edinen bir felsefedir. Tıp etiği, tıbbın ve sağlık alanındaki bilimsel ve pratik çalışmaların etik yönden değerlendirilmesi ve ahlaki ikilemlere bir çözüm bulunmasını hedefleyen disiplindir. Ahlaki unsurlar bireylerin davranışlarını yönlendirir. Nasıl yaşamamız gerektiğinden ziyade nasıl davranmamız gerektiğini ifade eder. Tıbbi etik kavramı 1800’lerde Jeremy Bentham tarafındannerilmiş ve “Yükümlülükler Bilgisi” olarak kullanılmiştir.

Tıbbi etik Otonomi (zerklik), Adalet, Zarar vermeme ve Faydalılık ilkelerini gözetir. Otonomi kişinin tercihlerine saygı duymayı ifade eder. Adalet tüm hastalara benzer şekilde eşit ve adil davranmayı ifade eder. Zarar vermeme bakım vermenin temelidir. Müdahalelerin zarardan çok faydası olması zorunludur. Faydalılık ise kişinin çıkar ve faydalarını en iyi derecede gözetmeyi ifade eder. Principlism yani ilkecilik, ilkeler arası karşılıklı dengeyi ifade eder. Etik ilkelerin kombinasyonu hekimlerin problemleri tüm yönleriyle değerlendirip çözmelerini sağlar. Yasallık yani Meşruiyet ilkesi uyarınca hasta ile hekim arasındaki vekalet akdi, hukuki bir ilişki olarak tanımlanmiştır.

Tıbbi etik, insan haklarına saygılı, adil ve eşitlikçi bir tıp ortamı sağlama iddiasındadır. Tüm kamu ve sektörlerde çalışanların etik kurallara grene çıkan tanımlamalara uyması, toplumsal düzenin sağlanmasında bir “etik değerler döngüsünün varlığına işaret etmektedir.

Tıp alanındaki etik değerlerin yaşama geçirilmesi ve bu değerlerin irdelenmesi artan etkinlik ve kaynaklarla artmıştır. Tutum ve davranışlarımızdaki etik uyum bizler için sıradanlaştığı için günlük hayat içinde etik gereklilikleri karşılama eğilimimizin farkında olmayız.

Kanıtla dayalı tıp çerçevesinde tıbbi hizmet sunmanın bir sonucu klinik araştırmaların yaygınlaşmasıdır. Gönüllülerin güvenliğinin, esenliğinin ve insan haklarının korunmasının, bilimin ve toplumun çıkarının hiçbir zaman deneğin

sağlığı ile ilgili kaygıların üzerine çıkarılmamasının ve gönüllülerin amacı dışında olası bir kullanımının önlenmesinin çok temel bir garantisi veya güvencesi de kurulan komisyonlarca değerlendirilen klinik araştırmalar için alınan etik kurul onaylarıdır.

Bu kaynağın derlenmesindeki amaç, zamana ve içinde yaşanan devrin hakim unsurlarından bağımsız olarak, tıp alanında hekim-hekim arasında, hekim-hasta arasında ve hekim-kurum arasında yasalarla tanımlanmış ya da tanımlanmamış tüm sorunlarına evrensel ilkeleri gözeterek çözüm yollarını ortaya koyabilmektir. Etik kavramlarla ilgili farkındalıkların artırılması ve yeni etik yaklaşımların geliştirilmesi için bu benzeri kaynakların varlığı büyük önem arz etmektedir.

Bu kitabın hazırlanmasında çok önemli katkıları olan başta Onur ve Etik Kurulu Başkanı Prof. Dr. Muzaffer Kanlıkama'ya, Onur ve Etik Kurul üyeleri Prof. Dr. Levent Özlüoğlu'na, Prof. Dr. Muhammed Tekin'e, Prof. Dr. Hakan Korkmaz'a çok teşekkür ederim. Eserin planlanmasında ve ortaya çıkmasında büyük gayret ve emek sarfeden aynı zamanda Onur ve Etik Kurul üyesi olan Prof. Dr. Sefa Dereköy'e özellikle çok teşekkür ederim. Türk Kulak Burun Boğaz ve Baş Boyun Cerrahisi Derneği'nin ilk etik el kitabını hazırlayan ve bu esere de destekleri olan Prof. Dr. Nuri Özgirin'e de çok teşekkür etmek isterim.

Prof. Dr. Özgür Yiğit

Türk Kulak Burun Boğaz ve Baş Boyun Cerrahisi Derneği Başkanı

İÇİNDEKİLER

I. Etik Tanım ve Tarihçe	9
II. Etik Eğitiminde Amaçlar ve Öğrenim Hedefleri	11
III. Tıpta Etik İlkeler ve Ana Başlıklar	13
IV. Araştırma, Yayın ve Eğitim Etiği	23
V. Dernek, Kongreler ve Endüstri İlişkilerinde Etik	31
VI. Bilimsel Toplantı ve Organizasyonlarda Uyulması Gereken Temel Etik Kurallar	36
VII. Onur ve Etik Kuruluna Başvuru Yolu	38
VIII. Etikle ilgili Mevzuat	38
IX. Kaynaklar	40

I. ETİK TANIM VE TARİHÇE

Etik kişilere, kurumlara ve meslek mensuplarının davranışlarına rehberlik eden, iyiyi ve doğruyu belirlemede yardımcı olan kılavuz değerler, ilkeler ve standartlar bütünüdür ⁽¹⁾. Etik, ahlak ile aynı anlamda bir terim olup; kişinin davranışlarına temel olan ahlak ilkelerinin tümüdür; yani ahlaki değerler felsefesidir. İş hayatı veya bir mesleğin uygulanması sırasında ahlak kelimesi yerine etik terimi kullanılmaktadır. Etik, insanların kurduğu bireysel ve toplumsal ilişkilerin temelini oluşturan değerleri, normları, kuralları, doğru-yanlış ya da iyi-kötü gibi açılardan araştırır. Etik davranış, yasal sorumluluk anlamına gelmez. Yasal açıdan suç sayılmayan bir fiil etik olmayabilir. Etik davranış ilkeleri ile elde edilmek istenen amaç bir meslek grubunda, toplumda ve devlette, yolsuzluğu ve yozlaşmayı önlemek ve insan ilişkilerinde dürüstlüğü hakim kılmaktır. Böylece sosyal yapıların gelişimi ve mesleki uygulamaların kalitesi artar; hukuk, demokrasi ve ekonomi güçlenir. Etik eğitiminin amacı, mesleğini etik ilkeleri gözeterek uygulayan, sağlık hizmeti sunumunda yaşanan ikilemlere de etik duyarlığa sahip, bu ikilemlerin çözümünü yapabilecek etik değerlendirmeler için gerekli bilgi, beceri ve tutumla donatılmış; toplumu, hastasını ve kendisini değerleri ile birlikte ele alabilen bir Kulak Burun Boğaz Hastalıkları Hekimi yetiştirilmesine katkı sunmaktır. Bir hekim gerçeğin takipçisidir, mükemmele ulaşma yönünde çalışır, herkese eşit fırsat ve imkanlar verilmesi hususuna vurgu yapar. Akademik anlamda iletişim ve ifade özgürlüklerinin takipçisidir. Tıp uygulamalarının merkezindeki hasta, aslında bize bir Emanet'tir. Tüm hekimler aslında bu Emanet'in bilincinde olarak sağlık hizmetlerini etkin, verimli ve dürüst bir şekilde yürütmeli; görevleri süresince takdir yetkilerini kullanırken mesleki etik ilke ve standartlara bağlı kalmalıdır.

Tıp mesleği insanlık tarihi kadar eski bir dönemden beri hasta yararına yönelik bir etik kurallar sistemine bağlı olarak icra edilmektedir. Tarihte Hipokrat (M.Ö. 275) ve Galen'in (M.S. 130-210) çalışmalarını geliştiren büyük hekimler Ebubekir Razi (865-925) ve İbn Sina (980-1037) tıbbi etik konusunda önemli eserler vermişlerdir ⁽²⁾. Razi Ahlakü't Tabip ve Mihnet-ül Tabip kitaplarında

hekim-hasta ilişkilerini detaylıca ele almıştır. İnsan güzel huyları ancak zıddını alışkanlık haline getirerek kazanabilir. Yani cimrilik varsa, cömertlik eylemi sık tekrarlanarak alışkanlık haline getirilir ve cömertliğin zıddı olan cimrilik ortadan kaldırılır. Örneğin İskenderiyeli matematikçi Euclid'in (M.Ö. 330-275) önerdiği gibi; öfke gücünü yenmek için, kişi toplum içinde kendisine hakaret eden beyinsizlere karşı tahammül göstermeyi alışkanlık haline getirir ve nefisini eğiterek bir erdem kazanır. Eğitim tarihçesinde İbn-i Sahnun'un (817-870) Adab el-Muallimin kitabında eğiticiler için gerekli olan temel kuralları ele aldığı iyi bilinir.

İbn-i Sina'nın savunduğu etik ilkeler içinde şu maddelere yer verilmektedir ⁽³⁾:

- * Hekim hastasının mahremiyetini korumalıdır.
- * Hastanın gücünün yetmeyeceği ilacı yazmamalıdır.
- * Hekim kimseye haset etmemeli ve kendini bilmelidir.
- * Hekim malına, mülküne ve makamına güvenmemelidir.
- * Tıbbın esası az yemektir.
- * Gam insanı yaşlandırır.
- * Hekim riyakar olmamalıdır.
- * İhtiyarlara hürmet etmeli ve onlara saygı göstermeyenlere darılmalıdır.
- * Dünya hırsı peşinde koşanlar mutlu olamazlar.
- * Bizim hakkımız olan ile bize ait olmayanı ayırmalı ve ancak hak ettiğimizi istemeliyiz.

Manchester'da halk ve meslek sağlığı ile ilgili çalışmalar yapan İngiliz hekim Thomas Percival (ö.1804) tıbbi etik ve deontoloji ile ilgili ilkeleri kitap haline getirmiştir. 19. yüzyılda Faydacılık Akımı'nı savunan İngiliz filozoflar Jeremy Bentham (ö.1832) ve John Stuart Mill (ö.1873) topluma yararlı insan olmayı ahlakın temel ilkesi kabul etmişlerdir. Aslında Anadolu kültüründe de en makbul insanın etrafına en fazla yarar sağlayan kişi olduğu uzun zamandır bilinmektedir.

Dünya tarihinde tıbbi uygulama ve araştırmalarda 19. ve 20. yüzyıllarda çok sayıda etik ihlal yapılmıştır. ABD Willowbrook Eyalet Okulu'nda gerçekleşen

Hepatit çalışması (1953-1957) ile Tuskegee Sifiliz çalışmaları (1932-1972) bu ihlallere örnektir ^(4,5). II. Dünya Savaşı'nda esirler ve sivil halk üzerinde yapılan araştırmalar ve özellikle hekimlerin bu tür çalışmalarda rol alması üzerine, savaş sonrası Nuremberg Etik İlkeleri geliştirilmiştir. Böylece tıp uygulamalarında etik ihlallerin önlenmesine yönelik çalışmalar ancak 20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkabilmiştir. Daha sonraları Birleşmiş Milletler, UNESCO ve Dünya Tıp Birliği gibi bir çok kuruluşun yaptığı girişimlerle günümüzdeki etik standartlara ulaşılmıştır.

II. ETİK EĞİTİMİNDE AMAÇLAR VE ÖĞRENİM HEDEFLERİ

Tıbbi etik, sağlık alanında gerçekleştirilen uygulamalar, bilimsel araştırmaların etik yönden değerlendirilmesi ve ahlaki ikilemlere bir çözüm bulunmasını hedefleyen bir disiplindir. Tıbbi etik alanında karşılaşılan sorunların çözümünde deontoloji ilkeleri ve yasalar devreye girmektedir. Mesleği uygulamada zorunlu olarak uymak zorunda olduğumuz kurallar sistemi ile yasaların çizdiği çerçeve olan deontolojiyi tüm hekimlerin bildiği varsayılır. En basit dille tıbbi etik ilkeleri, dürüstlük, hastanın aydınlatılma ve özerkliğine saygı, hastanın sırrını saklama, yararlılık, kötü davranmama ve zarar vermeme, sözünde durma, gerçeği söyleme, adalet ve eşitlik hisleriyle hareket etme ve hukuki zeminde çalışma gibi sayılabilir. Bu mesleğin bir mensubu olan hekimlerin bu ilkeler temelinde öncelikle hastalara, topluma, diğer sağlık çalışanlarına ve kendilerine karşı önemli sorumlulukları vardır. Bu sorumluluklar hukuk çerçevesinde kanun hükmünde olmamakla beraber hekimlerin onurlu bir meslek sürdürmesine temel teşkil eder. Ayrıca günümüzde hekimlerin çalışma ortamı büyük oranda değişime uğramıştır. Bu değişime katkı veren bir çok faktörün hekimler tarafından kontrolü mümkün olamamaktadır. Günümüzde bu toplumsal değişimler, sosyal baskı ile hekimleri ve onları çalıştıran sağlık kurumlarını bu tür hatalardan korunmaya yönelik tedbirler almaya itmiştir. Böylece hekimlerin kendi haklarını savunabilmek kaygısı ile hukuksal manadaki kural ve ilkeleri öğrenmesi ve tıpta değer sorunlarını değerlendirecek bilgiye sahip olması gerekmektedir.

Etik Eğitiminde Öğrenim Hedefleri

- * İnsan ve hasta haklarına saygılı olma
- * Hasta özerkliğinin ve mahremiyetinin korunmasını benimseme
- * Hasta-Hekim ilişkisi başta olmak üzere tüm ilişkilerinde empati kurma
- * Dürüst, ikeli ve güvenilir olma
- * Değişen tıp teknolojisinin olanakları karşısında insan onurunu koruyacak etik değerlendirme yapabilmek
- * Gelişen tedavi olanaklarıyla ilgili etik ilkeleri gözetebilmek
- * Tıbbi endüstri ile ilişkileri etik ilkelere uygun kurabilmek
- * Eşitsizliklerin neden olduğu sağlık hakkı kayıplarına karşı tutum alabilmek
- * Etkili iletişim kurma becerilerine sahip olma
- * Hekimlik mesleğinin etik kavram, yaklaşım ve ilkelerini bilme
- * Mesleğin sorumluluklarını bilme ve etik tutum alma becerisine sahip olma
- * Sağlık alanı ile ilgili ulusal/uluslararası yasal mevzuat, yönetmelik ve yönergeleri bilme
- * Yaşanan etik ikilemlerle ilgili etik değerlendirme yapabilmek
- * Yaşam sürecinin tüm basamaklarında ortaya çıkabilen değer sorunlarında etik yaklaşımlarda bulunabilmek

Diğer taraftan bilim ve teknoloji ile birlikte insan hayatında, kişisel beklentilerde ve sağlık hizmetlerinin sunumunda bir çok değişim yaşanmaktadır. Buna bağlı olarak gelişen **Yeni Çağın Sorunları** şu şekilde sıralanabilir:

- * Her saniyede geometrik artan bilgi ve gelişen teknoloji
- * Tüketici haklarına bağlı gelişen hasta hakları
- * İnsan hakları ve kişi hukukunun giderek yaygınlaşması
- * Özel sağlık sigortacılığı
- * Sağlık hizmeti sunan paydaşlar arasındaki rekabet
- * Hekimin tıbbi fiilinin eleştirel gözle incelenmesi
- * Avukatların tıp alanında kazanç beklentilerinin artması
- * Meslek kusuru (Malpraktis) gibi suçlamaların çoğalması
- * Hekim-Hasta ilişkilerinde internet araçları ve sosyal medya kullanımının

yaygınlaşması ile ortaya çıkan sorunlar

- * Sağlık hizmeti sunan kurumların ve sigorta şirketlerinin mali beklentileri ile çağdaş ve standart iyi tıp uygulamalarının çelişmesi
- * Tamamlayıcı tıp uygulamalarının Sağlık Bakanlığı mevzuatları ve tıp eğitimi sertifikasyonu dışında gerçekleşmesi

Yeni Çağın Hasta Şikayetleri ise şu şekilde sıralanabilir:

- * Hastaya yeterli zaman ayrılmaması
- * Acil vakalara yetişememek
- * Kendi alanında aşırı uzmanlaşma
- * Kongre katılımları ile sağlık hizmeti sunma arasındaki dengeyi kuramama
- * Hastalarla iletişimde açık sözlü, anlaşılır ve samimi olmamak
- * Sağlık hizmeti için aşırıya kaçan ücretlendirmeler
- * Hastayı uzun süre bekletmek
- * Kişisel kılık kıyafet ve tutumda özensizlik ve nezaketsizlik
- * Yeni ilaç ve uygulamaları takip ve uygulamada gecikme

III. TIPTA ETİK İLKELER VE ANA BAŞLIKLAR

Tıp mesleğini uygularken göz önünde tutmak zorunda olduğumuz genel tıbbi etik ilkeler ve sorumluluklar şu şekilde tanımlanmıştır ⁽⁶⁾:

1. Bir hekim mesleğinde en yetkin düzeye çıkmak için uğraşmalı ve tıbbi uygulamaları sırasında hastasının itibarını ve haklarını korumak için merhamet ve saygıyla hareket etmelidir.
2. Bir hekim mesleğinin standartlarını yükselterek sürdürmeli ve tüm meslek ilişkilerinde dürüstlüğü ilke edinmelidir.
3. Bir hekim meslek uygulamaları sırasında, karakter ve yetkinlik yoksunluğu gösteren ve dolandırıcılık yapan meslektaşlarıyla mücadele etmelidir.
4. Bir hekim kanunlara saygılı davranmakla beraber hastasının yararına karşı gelişen mevzuatların düzeltilmesi için sorumluluk taşımalıdır.
5. Bir hekim hastalarının, meslektaşlarının ve diğer sağlık çalışanlarının tüm haklarına saygı duymalıdır.
6. Bir hekim hastasının gizlilik ve mahremiyetini kanuni sınırlar içinde korur;

- hastasına karşı en üst düzeyde sorumluluk hissetmelidir.
7. Bir hekim tıbbi yetkinliğini artırmak için sürekli çalışır, uygulamalarda bulunur ve kendini geliştirmelidir.
  8. Bir hekim hastalarına, meslektaşlarına ve topluma bilimsel açıdan uygun bilgilendirmeler yapar ve gereğinde konsültasyona başvurur veya diğer sağlık çalışanlarının becerilerinden istifade etmelidir.
  9. Bir hekim acil olgular dışında uygun hasta bakımının sağlanmasında kime hizmet edeceğine, kiminle beraber ve hangi şartlarda çalışacağına karar vermekte özgür olmalıdır.
  10. Bir hekim halk sağlığının iyileştirilmesi ve toplumun daha ileriye gitmesine katkı veren etkinliklere destek vermelidir.
  11. Bir hekim tüm insanlara sağlık desteği vermeye açık olmalıdır.

Tıbbi Etik İlkelerin Ana Başlıkları ^(7,8)

- I. Mesleğin İşleyişinde Genel İlkeler
  - A. Sorumluluklar
  - B. Kişisel tavır
  - C. İş çevresi
  - D. Genel işyeri etiği
- II. Klinik Etik
  - A. Hastalara karşı sorumluluklar
  - B. Diğer sağlık çalışanlarıyla ilişkiler
  - C. Kaynaklar
- III. Araştırma Etiği
  - A. Araştırma ekibi
  - B. İnsan araştırmaları
  - C. Hayvan araştırmaları
  - D. Yayın etiği
    - a. Yazarlık
    - b. Çıkar ilişkisi bildirim
    - c. Editörlük ve yayın kurul üyeliği
  - E. Entelektüel aidiyet

IV. Eğitim Etiği

A. Eğiticiler

- a. Güvenilir çevre
- b. Öğrenci ve talebelere saygı
- c. Eşit fırsat
- d. Öğrenci ve talebe güvenilirliği
- e. Eğitimcilerle talebeler arası yakın ilişkiler

B. Öğrenciler

- a. Eğitici ve yardımcılarına ve arkadaşlara saygı
- b. Kurumsal aidiyet için saygı
- c. Diğerlerin çalışmalarını tanıma

V. İşyeri ve Kamu Etiği

VI. Şikayet Prosedürü

Mesleğin Yürütülmesi Sırasındaki Genel İlkeler

Meslek ve meslektaşlarına karşı sorumluluklar:

- * Mesleğe destek vermek ve bir bütün olarak tıp hekimliği mesleğinin bilgi ve kabiliyetine katkıda bulunmak.
- * Toplumun bir tıp hekiminin rolünü, fonksiyonunu ve sorumluluklarını anlamasına yardımcı olmak.
- * Mümkün olan en iyi çalışma şartlarını kurmak.
- * Yaptıklarının ve yapmadıklarının yalnızca bugün değil gelecekte de hem hastalarını, hem de meslektaşlarını etkileyecek olduğunun bilincinde olmak.
- * Tüm işlerini bir bütünlük içinde ve özenle yürütmek.
- * Kendi aralarında iyi meslektaşlık münasebetlerini idame ettirmek ve manevi bakımdan birbirine yardım etmek ⁽⁹⁾.
- * Meslekle ilgili anlaşmazlıklarını önce kendi aralarında halletmeye çalışmak ve bunda muvaffak olamadıkları takdirde mensup oldukları tabip odalarına haber vermek ⁽⁹⁾.
- * Tabip meslektaşlarını zemmetmemek ve onları küçük düşürecek diğer tavır ve hareketlerde de bulunmamak.
- * Herhangi bir şahsın haysiyet kırıcı hücumlarına karşı meslektaşlarını koru-

mak ⁽⁹⁾.

* Meslektaşlarının hastalarını elde etmeğe matuf hareket ve teşebbüslerde bulunmamak ⁽⁹⁾.

* Paramedikal meslek mensupları ile mesleki münasebetlerinde onların bağımsızlığını ihlal etmemek, kendilerine nezaket göstermek, onları hastalarına karşı müşkül bir duruma koyabilecek hareketlerden sakınmak ⁽⁹⁾.

* Türk Tabipleri Birliği'nin Hekimlik Meslek Etiği Kurallarına göre ise; hekim kendi meslektaşları ve insan sağlığı ile uğraşan öteki meslek sahipleri ile iyi ilişkiler kurmalı, meslektaşlarına veya tedavi ekibinin bir başka üyesine karşı küçük düşürücü davranışlarda bulunmamalıdır ⁽¹⁰⁾.

* Hekim meslektaşlarını mesleki yönden onur kırıcı ve haksız saldırılara karşı korur. Konsültasyon istenen hekim davete uymak zorundadır.

Ayrıca hekimin meslektaşlarına karşı görevleri karşılıklı saygı, sevgi ve mesleki bağlılık gösterme şeklindedir. Birbiriyle geçinemeyen veya arkasından konuşan meslektaş olmamalıdır. Hekimler tüm meslek mensupları ile iyi ilişkiler kurmalıdır ve onları küçük düşürücü davranışlarda bulunmamalıdır. Meslektaşlarını mesleki yönden onur kırıcı ve haksız saldırılara karşı korumalıdır. Mesleki rekabet sürecinde de etik dışı tavırlara dikkat etmelidir. Yaşı küçük meslektaşlar büyüklerini aramalı ve hoş geldine gitmelidir. Mesleki yardımlaşmaya özen göstermeli ve bir ihtiyaç anında yardımı esirgememelidir. Kendi meslektaşları ve bakmakla yükümlü oldukları kişiler ve eşlerinden, ana ve babalarından ücret almamalıdır.

Dünya Tabipler Birliği'nin 1981'de yayınladığı Hasta Hakları Bildirgesi'nde her hastanın özgürce dışarıdan müdahale edilmeksizin klinik ve etik yargılarda bulunabilen hekimler tarafından bakılmaya hakkının olduğu yazılıdır ⁽¹¹⁾. Bu hüküm hasta haklarına giden yollardan birinin hekimin özerkliğinden geçtiğini anlatmaktadır. 1960 yılında ülkemizde yürürlüğe giren Tıbbi Deontoloji Tüzüğü'ne göre "Tabip ve dış tabibi sanat ve mesleğini icra ederken, hiçbir tesir ve nüfuzla kapılmaksızın vicdani ve mesleki kanaatine göre hareket eder. Tabip ve dış tabibi tatbik edeceği tedaviyi tayinde serbesttir» ilkesi geçerlidir ⁽⁹⁾. Tıbbi karar ve müdahale konusunda hekime bir başka merci ya da kişi

müdahalede bulunmamalıdır. Tıbbi Deontoloji Tüzüğü'ne göre Tabip ve dış tabibi, acil yardım, resmi veya insani vazifelerin ifası halleri hariç olmak üzere mesleki veya şahsi sebeplerle hastaya bakmayı reddedebilir. Böylelikle hekimin hastasını tedavi edip etmeyeceği konusunda bir tercih hakkının varlığından söz edilmektedir. Ancak bu hak hekim için mutlak veya koşulsuz değildir. Böyle bir hak tıbbın insan hayatına yüklediği en yüce değeri ihlal edebilecek bir biçim taşıyamaz. Yani hekim mutlaka hasta sağlığını koruyacak ve tedavi edecektir. Toplumun hekimden beklediği mesleki yükümlülüğünden hekimin vazgeçmesi hoş karşılanacak bir durum değildir. Ancak hekimlerin mesleki etik standartlarının çiğnenmesine yol açabilecek tıbbi müdahaleleri reddetmeye hakları vardır. Tedaviyi kabul etmeme durumlarında hastalarını kendi hallerine bırakamazlar; bir başka hekimin kontrolüne girmesi için mümkün olan her gerekliliği yerine getirmek zorundadır. Hekim hastayı başından savamaz. Hastayı başka bir meslektaşına veya kuruma sevk etmek ve hastanın izleyeceği yol hakkında bilgi vermek zorundadır. Hasta haklarına zarar vermeden hekimin hastasını reddedebileceği durumların neler olduklarının önceden tespit edilerek bir hastane politikasının oluşturulması uygun olacaktır.

Hekimin Bireysel Hakları da vardır:

Bunların yanı sıra hekim haklarından da bahsetmek gerekir. Klinikte hekim merkezli kararlar yerini, artık hasta merkezli kararlara bırakmıştır. Hasta özerkliği ve hasta hakları hekim-hasta ilişkisini belirleyen en önemli etik haline gelmiştir. Bu durumda hekim ve sağlık çalışanları ise hekim-hasta ilişkisinde ihmal edilen taraf olmaya başlamıştır. Etik kurallar hasta özerkliğinden bahsediyorsa hekimin de özerkliği söz konusu değil midir? Aslında hekim kendi başına mesleki bir karar ya da yargıda bulunabilen özerk bir iş yürütmektedir.

Hekimin haklarını saymak gerekirse: Sağlıklı olma hakkı, Güvenlik hakkı, Yeterli izin ve istirahat hakkı, Makul sayıda hasta bakma hakkı, Tıbbi gelişme ve teknolojileri izleme-sürekli eğitim hakkı, Kendisini ve mesleğini ilgilendiren yönetsel kararlara katılma, Hekim hatalarına ortak olmayı reddetme hakkı,

Mesleki ve tıbbi hizmet alanına girmeyen işleri reddetme hakkı, Yeterli düzey ekonomik gelir hakkı, Etik danışman ve etik kuruldan danışmanlık isteme hakkı, Yönetimden saygınca davranış görme ve baskı altında kalmama, Hastadan saygınca davranış görme hakkı, Hastadan ayrıntılı şekilde tıbbi öykü alma hakkı, Hastadan doğru ve gerçek bilgiler alma hakkı, Hastanın tanı ve tedavi işlemlerine uymasını bekleme hakkı, Tanı ve tedavinin gelişimiyle ilgili bilgilendirme hakkı, Hastanın tıbbi karara aktif katılımın bekleme hakkı, Etik ve bilimsel doğrulardan çıkmama hakkı, Hastanın anlamsız isteklerini reddetme hakkı, Sağlık politikalarının belirlenmesine katılma hakkı, Mesleki birlik ve dayanışma içerisinde olma hakkı, Siyasi veya sosyal hiçbir baskı altında kalmama hakkı, Mesleki gelişim için eğitim, kongre ve toplantılara katılım hakkı.

Topluma karşı sorumluluklar

- * Bilimsel düşüncüyü uygun ve tarafsız olarak yaymak.
- * Sağlık kurum kaynaklarının uygun ve adil tahsisatını desteklemek.
- * İnternet ve sosyal medyada iletişim dahil her çevrede mahremiyet ve gizlilik standartlarını sağlamak.

İşverene karşı sorumluluklar

- * İşverenle anlaşmadan önce kurumun etik çalıştığına emin olmak.
- * Yazılı veya sözlü kontratla birlikte, anlaşma yapılan kurumun amaç, hedef ve felsefesini anlamaya çalışmak.
- * Hekimlik ilkelerine bağlı kalarak dengeli bir biçimde çalıştığı kurumun kültürüne, politikalarına ve işlemlerine saygı duymak.
- * Kurumda kabul edilemez personel politikaları oluştuğunda ikilemi çözmeye çalışmak.

Kişisel tavır

- * İşinde sadakat ve dürüstlük ilkeleriyle çalışmak.
- * Etkinlik, hizmet ve çıktılarını dürüstlükle temsil etmek.
- * Akademik ve mesleki kimliklerini doğru ve tam olarak rapor etmek.
- * İnternet ve sosyal medyada tavırlarının meslektaşları ve mesleğiyle ilgili olarak reaksiyon bulacağıının farkında olmak ve sosyal medyayı sorumlu ve ciddi bir profesyonel olarak kullanmak.

* Kongre ve toplantılar gibi eğitim programları için ödenek isteminde dürüst davranmak.

* Yalnızca sunulan hizmetler veya ortaya konan çıktılar için alacak talep etmek.

İş çevresi

* Politik, ideolojik veya dini baskı ve gerilimlerin olmadığı, dışlamaların yapılmadığı güvenli bir işyerinin olumlu sonuçlar verdiğinin bilincinde olmak.

* Farklı görüşlerin, altyapıların ve tecrübenin işyerine teşvik edici olumlu ve değerli katkılar yaptığının farkında olmak.

* Her bireyin kendine özgü olduğunu anlayabilmek ve bireysel farklılıklara saygı duymak.

* İrk, etnisite, cinsiyet, sosyoekonomik düzey, yaş, eğitim, fiziksel yetenek, dini inançlar, siyasi düşünceler ve ideolojileri göz ardı etmek.

* Bu tür bir işyerinin yaratıcılık ve üreticilikte büyük bir artışa neden olacağını bilmek.

* Geleneksel olarak marjinal olanlar veya dışlanmışlar da dahil tüm tarafların kendisini değerli üyeleri olan büyük bir kültürün içinde hissettiği ve böylece kurumsal aidiyet duygusuna sahip olduğu bir çalışma ortamı geliştirmek için çabalamak.

* Hastalar ve tüm çalışanlara yapıcı ve destekleyici bir dil kullanmak, işyerinde hizmet eden ve hizmet alanlar arasında karşılıklı saygının bir ortamın gelişimine çaba sarf etmek.

* Çalışanların yalnızca mesleki anlamda ve eşit kriterlerin göz önüne alınarak değerlendirildiği ve ayrımcılığın yapılmadığı bir kültür oluşturmak.

* Düşmanca ve yıldırma politikasıyla çevreye rahatsızlık vermemek.

* İşyerinde sözel ve fiziksel her tür tacizden uzak durmak.

* Çalışan veya öğrenci ile mesleki ilişkide her tür sömürden uzak kalmaya çalışmak.

* Çalışanlar için tahammül edilemez zor şartları rahatlatmak ve rızasız eşit olmayan iş dağılımlarını önlemek.

Genel işyeri ve Kamu etiği

İşyerinde değişiklik düşünüldüğünde potansiyel işverenle ilgisi olan her kişiye, gruba ve aralarındaki ilişkiye saygı duyulmalıdır. Diğer bir kişinin aynı kadroya görevlendirilmesi söz konusu olduğunda kasten baltalama yapılmamalıdır. Tatminkar bir teklife karşı mantıklı bir beklenti ile karşılık verilecek bir pozisyon aranmalıdır. Karşılıklı olarak kabul edilen bir zaman çerçevesinde tekliflere cevap vermeli ve görüşme yapılmalıdır. Üzerinde anlaşılan taahhütler karşılıklı olarak yerine getirilmelidir. Görev yerinden ayrılırken uygun dikkat ve davranış gösterilmelidir. Kendi yokluğunun telafisi için tüm bilgileri bırakmalı ve geçiş döneminde aksaklık olmaması için mantıklı bir çaba sarf edilmelidir. Tüm evraklar anlaşılabilir ve resmi bir biçimde yazılı veya dijital ortamda teslim edilmelidir. Kuruma ait her tür materyel işyerinde teslim edilmelidir. İş pozisyonu nedeniyle başa gelen her tür aksaklık beyan edilmelidir. Tecrübesiz çalışanlarla açıkça, dürüstçe ve şeffaf olarak ilişki kurulmalıdır. Tecrübesiz olanlar işverene karşı inançlı ve dürüst adaylar olarak davranışta bulunmalı, özgeçmişlerini izinle almalıdır. Her fırsatta adayların iş arama konusundaki mahremiyetleri korunmalıdır. İşverenler tarafından açık pozisyonun bilgileri ve durumu güven içinde ve dürüstlükle açıklanmalıdır. Pozisyona aday olarak kişisel gereksinim ve beklentileri açık ve dürüst bir biçimde ortaya konmalıdır. Adayın mahremiyeti de korunmalıdır. Bu konudaki bazı ilkeler şunlardır:

- * Tüm meslektaşlarla ilişkilerini nazik, dürüst ve saygı çerçevesinde kurmak.
- * Kendi tecrübelerini ve kabiliyetlerini meslektaşlarla paylaşmaya ve onlara yardıma açık olmak.
- * Kendi ekibindeki gençlere rehberlik etmek.
- * İcra etmeye yetkin olduğu işi yüklenmek.
- * Bilgi, birikim ve tecrübelerinin sınırları hakkında saygılı ve şeffaf olmak.
- * Yetkin olmadığı bir görevin ifası öncesinde ilave eğitim, öğrenim veya konsültasyon planlamak.
- * Sürekli eğitim faaliyetlerini takip ederek mesleki bilgi ve birikimini artırmak.
- * Sağlık kaynaklarının güvenilir ve sorumlu bir ekip elemanı olarak çalışmak.

- * Yetersiz bir meslektaşını bildirme konusunda objektif olmak.
- * Ters giden girişimlerden çıkarılacak dersler gelecekte risklerin minimuma indirilmesi için büyük bir önem taşımaktadır. Bu nedenle kurum veya güçlü bireylerin muhalefetine rağmen aksi gelişmiş olayları gerektiğinde rapor etmek.
- * Diğer sağlık çalışanlarını aksi giden olayların bildirimini için cesaretlendirmek. Böylece gelişen bir kurum kültürü ile kişiye veya cihazlara bağlı istenmeyen veya beklenmeyen aksi olaylar önlenebilecektir.
- * Yöneticilerle dürüst ve saygın bir ilişki kurmak ve işlerin yürütmesinde onlara yardımcı olmak.
- * Kurumun kurallarına tam anlamıyla uyum göstermek. Kuralların geliştirileceği zamanlarda yöneticilerle işbirliği için fırsat kollamak.
- * Etik dışı, hileli ve kabul edilemez tavır ve uygulamaları bildiren bireylere saygılı olmak. Gerçeğin ortaya çıkmasına yardımcı olan bu bireylere karşı cezalandırma ya da misilleme tavrına girmemek.
- * Bir birey ya da grup çalışmasının denetlenmesi aslında değerlendirilenlerin mesleğine yapıcı etkisi olan etkinliklerdir. Ortaya çıkan önerilerle değerlendirilenlerin vizyonları gelişecek ve mesleki ilerlemelere yol açacaktır. Denetleyicinin mesleki anlamda ilk ödevi, değerlendirdiğine mesleki uygulamalarını nasıl geliştireceğinin yolunu göstermektir.
- * Çıkar çatışması, bir tarafla olan güven ortamının, bir diğer tarafla oluşmuş avantajlı ilişkiler yüzünden aktif olarak veya potansiyel manada bozulması halidir. Çıkar çatışması doğası yönüyle bizzat etik dışı değildir. Ancak teşviklerin birikimi ile etiğe aykırı tavrılara yol açabilir. Çıkar çatışması bir kurum içinde, düzenleyici veya kredilendiren bir yapı içinde, endüstride, eğitim sektöründe ve klinik uygulamalar alanında ortaya çıkabilir. Finansal, siyasal ve kişisel menfaatleri içerebilir. Çıkar çatışması içindeki kişinin bunu tanımlaması zordur. Bu durumun bağımsız olarak değerlendirilmesi şarttır. Uygun ve eşit etik tavrı sürdürmek adına, hekimlerin kişisel yakınlıklarının var olduğu ve tarafsız kalamayacaklarını fark ettikleri bir bireyin gözetmenliğini, denetleyiciliğini, ücret ve maaş belirleyiciliğini kabul etmemesi gerekir.
- * Sağlık kurumunun işleyişine yardımcı olur, gördüğü aksaklıkları bildirir, çalıştığı kurumun kanun, kural ve mesaisine uyar.

- * Kurumsal bağlılıkla birlikte işyerinin daha iyi düzeylere çıkması için katkı verir, kurumla ve yöneticilerle ilgili gıyapta ve aleyhte konuşma yapmaz.
- * Memnuniyetsizlik oluştuğunda dürüstlikle yöneticiye usul dairesi içinde iletir. Yöneticiye yardımcı olur, protokolle ilgili olgularda bilgi verir.
- * Yöneticiye saygılı olur ve yazışmalara dikkat gösterir. İhbarı mecbur hastalıkları mevzuata uygun olarak bildirir.

Hekimin Hastalarına Karşı Görevleri

- * Bir hekim hastasına karşı güler yüzlü olmalıdır, hastanın ruh dünyasını ihmal etmemelidir. Empatisi yüksek olmalıdır.
- * Hastayı gereksiz masraftan korumalı ve tıbbi gereklilikleri gözeterek onun mali gücüne göre davranmalıdır.
- * Hastayla konuşurken hastalık, tedavi, ilaç kullanımı, diyet vb. bilgileri kesin ve açık bir dille açıklamalıdır.
- * Hasta sık sık karşı çıkıyorsa güvensizlik belirtisidir ve hastanın bir başka hekime devrinin söz konusu olabileceğini bilmelidir.
- * Lüzumsuz kötümserlik veya lüzumsuz iyimserlikten kaçınmalıdır.
- * Her hastaya sınıf, din, dil, ırk, mezhep vb. ayırmadan eşit davranmalıdır.
- * Hastanın gizliliğine saygı duymalı ve sırrını saklamalıdır.
- * Gerçeği konuşmalı ve merhametli olmalıdır.
- * Önce Zarar Verme (Primum Non Nocere) ilkesini kayıtsız şartsız uygulamalıdır.
- * Yararlılık ilkesiyle davranmalıdır.
- * Cerrahi veya girişim riski, komplikasyonlar ile şifa oranını konuşmalıdır.
- * Alternatif tedavilerden söz etmelidir ve bu konu hakkında hastanın ikinci bir fikir alma hakkına saygı göstermelidir.

Diğer sağlık çalışanlarıyla ilişkiler

- * Hekim hasta bakımının en yüksek standartlara ulaşması için diğer sağlık çalışanlarıyla birlikte hareket etmesi gerekir. İletişimin sürekli açık olması önemlidir.
- * Hekimlerin yönetici oldukları zaman, diğer hekimler, öğrenciler, genç asistanlar, hemşireler, teknisyenler ve idari personele karşı görevleri de vardır:

Bu ekibi maddi ve manevi anlamda yetiştirmek gerekir. Adil, yumuşak, motivasyonu artırıcı, sabırlı ve nazik olunmalıdır.

* Sağlık personeline sağlığını koruması için gerekli tıbbi araç-gereç ve fiziki yapıyı sağlamakta yükümlüdür.

* Küçük düşürücü davranışta bulunmamalıdır.

* Onların görevleri ile ilgili misyon ve vizyonlarını geliştirmelidir. Maaş, döner sermaye, izin ve görevde yükselme gibi özlük haklarını gözetir ve geliştirir. Birlik ve beraberlik için çaba gösterir, ekip/takım ruhu geliştirir

* Ekip lideri başarıdan da başarısızlıktan da sorumludur.

Kaynaklar

* Hekim bir kişinin dayanabileceği iş yükünden daha fazlasını üstüne almamalıdır. Çok fazla iş yükü nedeniyle hekimin hastalarına verebileceği standart kalite düşebilir ve hastalara zararlı olabilir.

* Zaman ve teçhizat yoksunluğu nedeniyle gerekli test ve standart kalitesinden vaz geçmemelidir. Yetersiz alet ve cihazlarla hizmet vermemelidir.

* Teknik altyapı yoksunluğunda yapısal değişiklikler için harekete geçmeli, tedbirler almalı ya da hastayı tam teşekküllü bir merkeze yönlendirmelidir.

IV. ARAŞTIRMA, YAYIN VE EĞİTİM ETİĞİ

Bilim insanı, evrendeki olay ve olguları inceleyen, onun altında yatan gizemin kaynağını araştıran ve bu gizemin nedenlerini anlamaya çalışan ve anladıklarını basitleştirip kitlelerin anlayabileceği bir şekilde yayın yolu ile duyuran kişidir. Bilim insanının araştırma yapma haklarını, ekonomik ve sosyal açıdan özerkliğini güvenceye alan bir bilimsel ortamda bilimin gelişmesi mümkündür. Kanunen ve etikle güvenceye alınan bilim insanının hakları ve özerliği bilimsel bilgi üretimini artıracaktır. Etik, ahlaki değerlerle, insan eylemlerini değerlendirmeye ve olması gereken iyi eylem biçimlerini tanımlamaya çalışır. Bilim var olan sınırlı bir doğa gerçeğini anlama ve açıklama etkinliğidir. Bilim ayrıntılı kesin ve belgelenmiş bir bilgiye yaklaşım biçimidir. Bilim, bilimle uğraşanların varsayımların sayısını azaltmalarını, yanlılığa son vermelerini, vardıkları sonuçların doğruluğunu irdelemelerini ve bu sonuçları eldeki bul-

gularla karşılaştırmalarını ister. Bu anlamda etik olarak uygulanan bilimsel yöntemle tarafsız, doğru ve akılcı bir sonuç güvence altına alınmış olur. Bilim ve teknolojiadaki gelişmeler ve küreselleşme, adalet ve eşitlik ilkesiyle yakından ilgilidir. Bilim politikaları bilimin yöntem bilgisini kullanarak elde edilen bilimsel bilginin üretilmesi ve insanlık yararına kullanılması yaygın yoluyla bilim dünyasına aktarılması, en etkili ve etik biçimde uygulamaya yansıtılmasıyla ilgili sistemi tanımlar. Bu sistem bazı kurallar doğrultusunda oluşturulur ve yürütülür. Bilim politikaları ile bilimsel çalışma koşulları, akademik yükseltme ölçütleri, akademik özgürlük ortamı, bilim-ekonomik kaynak ilişkisinin niteliği gibi etkenler üniversiteleri etkisi altına alırken yayın etiğinde de yansımalar ortaya çıkar. Bilim politikalarını düzenleyen ve yürütenler, bilim insanları ile etik kurullar ve süreli yayın editörleriyle işbirliği yapmalıdırlar. Bu ekibin birlikte çalışarak etik açıdan uygun ve kaliteli bilgiye ulaşma yolunda çaba sarf etmesi ve çıktıları topluma duyurması gerekmektedir. Bilim insanı, gerçeğin takipçisi olmaya ve mükemmele ulaşma yönünde çalışmaya uğraşması gerekir. Bilim insanı etik ilke ve ideallerinin gerçekleştirilmesi bakımından bilimsel araştırma, öğrenme, öğretme, bilgi paylaşımı, görüş açıklama, iletişim ve ifade özgürlüklerini kapsayan akademik özgürlüğün korunmasına ve herkese eşit fırsat ve imkanlar sunulması gerekliliğine vurgu yapar. Bu yönüyle akademik etik, akademisyenlerin bilimsel çalışma üretim, sunum ve değerlendirme sürecinde, toplumun farklı paydaşları ile ilişkilerinde, ödüllendirme ve yükseltme basamaklarında, bilim kurumları ve üniversitelerin bilimsel yetkinliğe dayalı yapılandırılması ile bilim insanlarının yetiştirilmesi süreçlerinin her aşamasındaki etik davranış kurallarını ifade etmektedir ⁽¹²⁾. Tıp bütün alanlarında bilimi kullanır. Tıbbın amacı bilimi geliştirmek olmasa da bilim tarihinde bir çok keşfin hekimler tarafından yapıldığını biliyoruz. Hekim kimliğinin diğer yüzü olan bilim insanı ya da araştırmacı yönü, onun araştırma yapmasını ve bunların sonuçlarını bilimsel ortamlarda yayın yoluyla yansıtmasını gerekli kılar. Bu nedenle hekimin araştırma ve yayın etiği ilkeleri açısından bilgilenebilmesi ve uygulamalarına yansıtması beklenir.

Araştırma alanının kendi içinde uymak zorunda olduğu lokal, kurumsal ve mesleki etik rehberler mevcuttur. Araştırmanın düzenlenmesi ve yürütülmesi

sırasında, kayıtların güvenilirliği ile sonuçların toplanması, yorumlanması ve yayınlanması aşamasında etik süreci devam etmektedir. Araştırmanın hazırlık safhası, varsayım oluşturma, denetli gözlem, deneylerin yapılması ve verilerin duyurulması süreçlerinde hep etik ilkeler korunmalıdır. Araştırmalarda en çok tartışılan yön insan deneklerine verilen zararlardır. Bu açıdan bilimsel çalışmalarda zarar vermemek, profesyonel gönüllü kullanımı, yaşama saygı, gizlilik, bilgilendirmeye dayalı onam (rıza) ilkelerine uyulmalıdır. Deneklere olası tehlikeler ve rahatsızlıklar konusunda bilgi verilmelidir.

Araştırmanın hazırlık döneminde, araştırma ekibinin her birinin rolleri, sorumlulukları ve beklentileri tartışılmalıdır. Bu konularda bir değişiklik olduğu zaman açık ve saygılı bir biçimde tartışılmaya açılmalıdır. Bir çalışma sırasında toplanan verilerin tümünün gerçek olduğundan emin olunmalı; uydurma, tahrif edilmiş ve çalıntı veriler kullanılmamalıdır. Sonuçların desteklenmesi için yeterince sağlam deneyler yapılmalıdır. Araştırma verilerinin mahremiyeti korunmalıdır. Verilerin dışarıya ifşa veya yayılması konusunda önceden tüm ekip üyelerinden aydınlatılmış onam elde edilmelidir. Araştırma ekibi muhakkak kurumsal bir denetleme kurul veya komitesinden onay almalıdır. Helsinki Deklarasyonu, Belmont Raporu ve diğer uluslararası, ulusal ve kurumsal kurallara uymalıdır. Her çalışmada insan hakları, onuru ve refahı gözetilmelidir. Hayvanlarda yapılacak çalışmaları deney hayvanları kullanım sertifikası olanlar yürütmeli ve deneysel teknik prensiplerine uygun hareket etmelidir. Hayvanlara insanca muamele etmeli ve araştırma sırasında barınma, ısınma, beslenme ve ağrı gibi tüm yönlerden refahları sağlanmalıdır. Ülkemizde kurumların kendilerine ait deney hayvanları uygulama ve araştırma merkezleri kurulmuş ve yönetmeliklerle çalışma usulleri belirlenmiştir ⁽¹³⁾. Araştırmalar sırasında bu kurumsal yönetmelikler göz önüne alınmalı ve hayvan araştırmaları etik kurulları'nın ilkelerine uygun hareket edilmelidir.

Araştırma ve yayın niteliği ilkeleri ihlalinin çoğu kez bu konudaki değerlerin bilgisizliğinden kaynaklandığı gözlenmektedir. Bilim politikalarında, bilim insanının araştırma ve yayın etiği konusunda eğitilmesine verilen önem arttıkça, etik dışı olarak nitelendirilen olaylar azalacaktır. Tıbbi bilimsel araştırma-

lar hem bilimsel hem etik açıdan hassas, ayrıntılı ve çok yönlü düşünülerek tasarlanmalıdır. Araştırmanın her aşamasında bilimsel sorgulamalar, insan hakları ve onurunu koruyacak, gelecek kuşaklar açısından canlıların yaşama hakkında kalıcı zararlar oluşturmayacak biçimde tasarlanmalı ve uygulanmalıdır. Araştırmacının yöntemli çalışması başarının ön koşuludur. Yeterince donanımlı bir hastane/laboratuvar ortamı ve ekonomik kaynak şarttır. Hazırlık, varsayım oluşturma, denetli gözlem, deneylerin yapılması, verilerin yayınlanması aşamaları etik olmalıdır. Araştırmaların başlatılmasında ve yürütülmesinde doğrudan araştırmacıların, onlardan sonra etik kurulların ve destekleyen kurumların ve araştırmanın yayın aşamasında da editörlerin sorumluluk sahibi oldukları söylenebilir. Dünya Tıp Birliği Helsinki Bildirgesi'ne göre yapılacak araştırmanın protokolü, çalışma başlamadan önce değerlendirme, yorum, rehberlik ve onay için bir etik kurula sunulmalıdır. Araştırma Etik Kurulları'nın esas görevi önerilen konuların bilimsel ve etik boyutlarının değerlendirilmesidir. Etik kurullar deneğin hakkını korurken, kurumu ve araştırmacıyı da korumuş olur. Araştırmanın sorumluluğunu ve varsa kabahatini paylaşırken kalite standartlarının yükselmesine neden olur. Etik kurullar Klinik Araştırmalar Hakkında Yönetmelik hükümlerine göre; 11 ile 15 üyeden oluşur. Bu üyelerden 3 klinisyenin birisi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları uzmanı olmalıdır ⁽¹⁴⁾. Bir farmakolog, biyokimya uzmanı, tıbbi etik uzmanı (veya deontolog), eczacı, mühendis, hukuk fakültesi mezunu, fizyolog (veya biyofizikçi), biyoistatistikçi (veya halk sağlığı uzmanı), sağlıkla ilgili bir mesleği olmayan bir halk üyesi ile yerel etik kurul oluşur.

Aslında "Bilim İnsanı" şöyle tarif edilebilir ⁽¹⁵⁾: "Bilim insanı, akademik yaşamının bütün evrelerinde ve öğretim, yönetim ve akademik değerlendirmelele ilişkin görevlerde bilimsel liyakati temel ölçüt olarak kabul eder; temel etik kurallarının dışına çıkmaz ve bu kurulların dışına çıkılmasına göz yummaz. Eğitimin eksik olarak verilmesine, kopyacılığa, akademik ilerleme ve ödül jürilerinde bilimsel liyakat ölçütlerinin dışına çıkılmasına, kişilerin kayırılması gibi davranışlara karşı tavır alır".

Yayın Etiği

Yazar, değerlendirmeci veya editör olarak yayıncılık faaliyetine giren her hekimin kendisini dürüst ve şeffaf bir biçimde temsil etmesi beklenir. Yayınlanan çalışmaları listelerken yayınların değerlendirme sürecini şeffaflıkla ortaya koyabilmelidir. Yazar olabilmek için bir araştırmancının yayın olana dek süregelen aşamalarında katkı vermek gerekir. Çalışmanın düşünce ve düzenlenme, verileri edinme, analiz ve yorumlama sırasında pay sahibi olunmalıdır. Dergide değerlendirme için başvuru sırasında taslağın son halini gördüğüne dair onay vermelidir. Başkalarının çalışmalarından çalıntı yapmamalıdır. Aynı çalışmayı red cevabı almadan birden fazla dergiye yayınlanmak üzere göndermemelidir. Varsa yayınla ilgili olarak iş ya da şirketle çıkar ilişkileri muhakkak açıklanmalıdır. Finansal çıkarlar sponsorluk, seyahat desteği, performans dayalı kazanç ve hisse senedi mülkiyeti olabilir. Son zamanlarda araştırmaların makaleye dönüş sürecinde, seçilen dergilerin hüviyeti büyük önem kazanmıştır. Yükseköğretim Kurumu'nun "Yağmacı Dergi" olarak adlandırdığı süreli yayınlara dikkat etmeli ve bilim dünyasında iyi tanınmış ve impact faktörü yüksek dergilerde yayın sahibi olma gayreti gösterilmelidir.

Editör ve değerlendirme kurulunda görev yapanlar için etik ilkelere uyum önemlidir. Yayın değerlendirme aşamasında çıkar ilişkisi ve potansiyel önyargının bilincinde olarak yalnızca yayının değeri ile ilgili tarafsız bir değerlendirme yapılmalıdır. Tarafsızlığın yitirileceği çıkar ilişkisi durumu bildirilmeli ve yönetilmelidir. Değerlendirmede objektif ve nazik olunup mahremiyet korunmalıdır. Taraflar arasında diyalog ve iletişim daima açık bırakılmalı ve saygı önde tutulmalıdır. Kendi çalışmasının yararına veya iyileşmesi uğruna bu verileri kullanılmamalıdır. Yine kendi çalışmasının yararına veya iyileşmesi uğruna sonuçların yayınlanmasına engel olunmamalıdır. Editörler çarpıtılmış veya çalınmış verilerden oluşan çalışmayı bilerek basıma kabul etmemelidir.

Entelektüel aidiyet bir kişinin, kurumun veya şirketin somut ve soyut varlıkları anlamında kullanılır. Patent, meslek sırrı, telif hakları, endüstriyel proje, algoritma, kaynak kodu, know-how ve basit fikirlerin tümü entelektüel aidi-

yettir. Yaratıcı etki, yaratıcılığın ve yeniliğin keşfinin nirengi noktasıdır. Diğer bilimsel çalışmalara uygun atıflar yapılmaz ve diğer ilgili araştırmalar referans gösterilmezse, bilime yeni katkısı olmayan sahte çalışmalar ortaya çıkar. Bu durum akademik etikte intihal olarak adlandırılmaktadır. İntihalin her türü sahtekarlıktır ve muhakkak önlenmelidir. İntihalin yaygın olduğu toplumlarda yeni keşif, patent ve bilimsel gelişim mümkün olamaz. Düşünce mülkiyet hakkını koruyan anlaşmalara da saygı duyulmalıdır. Yani bir kişinin özgül düşüncesini ona atfı yapmadan kullanmak bile etik ihlali sayılabilir. Kamuoyuna yönelik açıklamalarda samimi ve dürüst olunmalıdır. Patent uygulamalarıyla ilgili gerçekçi bilgiler sağlanmalıdır.

Bilimsel Yayınlarda Etik İhlallerin Nedenleri

- * Bilim ve bilginin cazibesi
- * Hemen şöhret olma isteği
- * Kolay kazanç elde etme içgüdüğü
- * Üst akademik dereceyi alma isteği
- * Bulunduğu makamı koruma hırısı
- * Kolaycılığı tercih etme içgüdüğü
- * Yanlış örnek alma zaafı
- * İleri teknolojinin oluşturduğu olanaklar
- * Sahteciliğin yapılmaya sınırsızlığı ve cazibesi
- * Doyumsuzluk

Bilimsel araştırmalarda sıklıkla yapılan etik ihaller şu şekildedir:

a) İntihal (Aşırma, Plagiarizm): Başkalarının özgün fikirlerini, metotlarını, verilerini veya eserlerini bilimsel kurallara uygun biçimde atfı yapmadan kısmen veya tamamen kendi eseri gibi göstermek; yabancı dilde makale, kitap vb. eseri tercüme ederek kendisinin gibi sunmak.

b) Sahtecilik (Uydurma, Fabrikasyon): Bilimsel araştırmalarda gerçekte var olmayan veya tahrif edilmiş verileri kullanmak, araştırmaya dayanmayan veri kullanmak, yapılmamış bir çalışmayı gerçekleşmiş gibi sunmak; sunulan belgenin gerçeğe aykırı olarak düzenlenmesi, belgeyi değiştirmek, gerçeğe aykırı belgeyi bilerek kullanmak.

c) Çarpıtma (Falsifikasyon): Araştırma kayıtları veya elde edilen verileri tahrif etmek, araştırmada kullanılmayan yöntem, cihaz veya materyalleri kullanılmış gibi göstermek, destek alınan kişi ve kuruluşların çıkarları doğrultusunda araştırma sonuçlarını tahrif etmek veya şekillendirmek, araştırma hipotezine uymayan verileri değerlendirmeye almamak.

ç) Tekrar yayım (Duplikasyon): Mükerrer yayınlarını akademik atama ve yükselmelerde ayrı yayınlar olarak sunmak, bir çalışmanın sonuçlarını aynı anda birden fazla dergiye göndermek veya yayınlamak.

d) Dilimleme: Bir araştırmanın sonuçlarını, araştırmanın bütünlüğünü bozacak şekilde ve uygun olmayan biçimde parçalara ayırıp birden fazla sayıda yayımlayarak bu yayınları akademik atama ve yükselmelerde ayrı yayınlar olarak sunmak.

e) Haksız yazarlık: Aktif katkısı olmayan kişileri yazarlar arasına dâhil etmek veya olan kişileri dâhil etmemek, yazar sıralamasını gerekçesiz ve uygun olmayan bir biçimde değiştirmek, aktif katkısı olanların isimlerini sonraki basıklarda eserden çıkartmak, aktif katkısı olmadığı halde nüfuzunu kullanarak ismini yazarlar arasına dâhil ettirmek.

Diğer etik ihlal türleri şunlardır:

a) Destek alınarak yürütülen araştırmalar sonucu yapılan yayınlarda destek veren kişi, kurum veya kuruluşlar ile bunların katkılarını belirtmemek.

b) Henüz sunulmamış veya savunularak kabul edilmemiş tez veya çalışmalarını, sahibinin izni olmadan kaynak olarak kullanmak.

c) İnsan ve hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalarda etik kurallara uymamak ve yayınlarında hasta haklarına saygı göstermemek.

ç) İnsanlarla ilgili biyomedikal araştırmalarda ve diğer klinik araştırmalarda ilgili mevzuat hükümlerine aykırı davranmak.

d) İncelemek üzere görevlendirildiği bir eserde yer alan bilgileri eser sahibinin açık izni olmaksızın yayımlanmadan önce başkalarıyla paylaşmak.

e) Bilimsel araştırma için sağlanan veya ayrılan kaynakları, mekânları, imkânları ve cihazları amaç dışı kullanmak.

f) Dayanaksız, yersiz ve kasıtlı olarak etik ihlal isnadında bulunmak.

g) Bilimsel bir çalışma kapsamında yapılan anket ve tutum araştırmalarında

katılımcıların açık rızasını almadan ya da araştırma bir kurumda yapılacaksa ayrıca kurumun iznini almadan elde edilen verileri yayımlamak.

h) Araştırma ve deneylerde, hayvan sağlığına ve ekolojik dengeye zarar vermek.

i) Araştırma ve deneylerde, çalışmalara başlamadan önce alınması gereken izinleri yetkili birimlerden yazılı olarak almamak.

i) Araştırma ve deneylerde mevzuatın veya Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin ilgili araştırma ve deneylere dair hükümlerine aykırı çalışmalarda bulunmak.

j) Araştırmacılar ve yetkililerce, yapılan bilimsel araştırma ile ilgili olarak muhtemel zararlı uygulamalar konusunda ilgilileri bilgilendirme ve uyarma yükümlüğüne uymamak.

k) Bilimsel çalışmalarda, diğer kişi ve kurumlardan temin edilen veri ve bilgileri, izin verildiği ölçüde ve şekilde kullanmamak, bu bilgilerin gizliliğine riayet etmemek ve korunmasını sağlamamak.

l) Akademik atama ve yükseltmelerde bilimsel araştırma ve yayınlara ilişkin yanlış veya yanıltıcı beyanda bulunmak.

m) Yüksek lisans veya doktora tezlerinden üretilen yayınlarda öğrencinin veya danışmanın ismini yazmamak.

Eğitim Etiği

Resmi veya gayri resmi eğitim alanları içinde hem eğitici hem de öğrenci, kurumun ve onun eğitimcilerinin entelektüel ve etik atmosferini özümserler. Bu nedenle eğitimcilerin en yüksek standartta etik değerleri sergilemesi olağanüstü bir öneme sahiptir. Böylece öğrenciler meslek hayatları boyunca sürdürecekleri etik davranışlara alışırlar. Eğitimciler öğrencilerinin entelektüel gelişimine katkıda bulunmak ve eğitim hedeflerine ulaşmada onları desteklemek zorundadır. Bu hedeflere varmasını kolaylaştıracak etkin bir yola doğru rehberlik etmelidir. Eğitimciler öğrencileri için güvenli bir ortam oluşturmalı, potansiyel tehlikelerden haberdar etmeli ve riskleri yönetecek metotları öğretmelidirler. Öğrencilerini destekleyici bir muamele sergileyen eğitici, öğrencileriyle yazılı veya sözel her temasında yapıcı ve çözücü olarak hareket

etmelidir. Öğrencilerin özgürce kendilerini ifade etmeleri için uygun ortam hazırlamalıdır. Akademik, araştırma veya klinik çalışmalarında uygun zamanlamalar tanımlamalıdır. Tüm öğrencilerin uygun olan bilimsel ve eğitici toplantılar, projeler ve stajlar gibi eğitici programlara katılımlarına izin vermelidir. Bu katılımlarda ayrımcılık yapmamalı, yalnızca akademik kriterleri ve mesleki hakları göz önüne almalıdır. Öğrencilerin mahremiyetini korumalıdır. Öğrencilerle yakın ilişkiler yaşandığında, çıkar çatışmalarının ortaya çıkacağını iyi bilmelidir. Eğitim programının başarıyla tamamlanmasında destek olmalıdır. Öğrencinin performansını ölçerek değerlendirmeli ve bir sicil şekliyle yazılı halde takip etmelidir. Öğrencinin eğitimde ilerlemesini ve gelişimini, hem eğiticinin hem de kurumsal menfaatlerinin çok daha önünde tutmalıdır.

Herhangi bir eğitim programına katılan öğrenciler için de uymaları gereken önemli etik ilkeler mevcuttur. Öğrenciler eğiticilerine ve kıdemli öğrencilere saygılı davranmalıdır. Kurumsal aidiyetlere karşı saygılı olmalı; kurum bilgilerini, çıktılarını, entelektüel ve fiziksel mülkiyetini kendi mesleği için kullanmadan önce izin istemelidir. Başkalarının benzer konularda çalışmalarını göz önüne almalı, tanımalı, atf yapmalı ve onların katkısını itiraf etmelidir. Öğrenciler de eğiticilerle girilecek yakın ilişkilerde çıkar çatışmalarının yaşanabileceğinin bilincinde olmalıdır.

V. DERNEK, KONGRELER VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİNDE ETİK

Tıbbi ürün ve cihaz pazarlayıcıları ile ilişkilere dikkat edilmelidir. Satın alma işlemleri ürünün kendi esaslarına dayandırılmalıdır. Kişisel teşvikler bu alımlarda göz ardı edilmelidir. Eğitim amaçlı promosyonlar bir iş ahlakı içinde kabul edilebilir. Ancak bunların dışında kalan promosyonların kabulünün hekim kararlarını etkileyebileceği konusunda bilinçli olunmalıdır. Bu konularda varsa kurumsal bidirime saygı duyulmalı ve gizli tutulmalıdır. Cihaz/malzeme satın alma süreci içindeyse hediyeler ve ödüller teşvik sayıldığı için bunların kabulü etiğe aykırıdır. Araştırma mali desteği için yapılan tartışmaları, hizmet veya ekipman satın alımı için yapılan tartışmalardan ayırmak gerekmektedir. Sunumlarda ve yayınlarda araştırmayı destekleyenlerden söz edilmesi

gerekir. Pazarlayıcılarla iş anlaşmasına girenler programın tüm yönlerini ve karşılıklarını aydınlatmalıdır. Onurlandırma (Honorarium) dahil tüm tazmin edilecekler makul ölçüde olmalıdır. Herhangi bir pazarlama veya acente lehine açıklama yapıldığında yakın ilişkiler ve sponsorluk bildirimini yapılmalıdır. Hasta bilgilerinin tanınabilir olarak ifşasından kaçınılmalıdır. Hasta mahremiyeti ile ilgili kurallara uyulmalıdır. Mahrem hasta bilgilerine sahip olan pazarlamacı ve acentalar da bu kurallara riayet etmelidir. Tıbbi ilaç, cihaz ve malzeme pazarlayıcıları ürünlerini dürüstlikle tanıtmalı ve bilinen eksikliklerini açıklamakla sorumlu olduklarını bilmelidirler.

23 Ekim 2003 tarihinde Beşeri Tıbbi Ürünlerin Tanıtım Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik Resmi Gazetede yayınlanmıştır ⁽¹⁶⁾. Bu yönetmelikte geçen tanıtım faaliyeti kapsamı içinde sağlık mesleği mensuplarının katıldığı promosyon toplantılarının, bilimsel kongrelerin sponsorluğu ve özellikle söz konusu kişilerin bu kongrelerle ilgili seyahat ve konaklama masraflarının ödenmesi konularına yer vermiştir. Burada yapılan vurgulardan biri de “promosyonel faaliyetlerde konukları ağırlama, her zaman makul bir düzeyde ve toplantının asıl amacına nazaran ikincil önemde olmalı ve sağlık çalışanları dışındaki kişileri kapsamamalıdır” şeklindedir.

Aynı yönetmeliğin bilimsel ve eğitsel faaliyetler ile ilgili maddelerine göre “Ruhsat sahipleri, bilgilerin iletilmesi ve tartışılması için yararlı olan kongre, seminer, sempozyum, bilimsel, eğitsel toplantı düzenleyebilir. Bu tür faaliyetlere bilimsel/finansal katkıda bulunabilir ve bilimsel kongrelerde bildiri, yayın, poster gibi bilimsel çalışma sunumunda bulunanlar ve toplantılara eğitim amaçlı katılanlar dışındaki kişilerin katılımı konusunda finansal katkıda bulunamazlar. Toplantılara katılanlar için yapılacak ağırlama/kabul etkinlikleri toplantı amacını ikinci plana itecek nitelikte olamaz. Bu gibi toplantılar uygun yer, biçim ve düzeyde olur. Yıl içinde düzenlenecek veya katkıda bulunulacak kongre, sempozyum, seminer ve benzeri faaliyetler, önceki yıl içinde ruhsat sahipleri tarafından yıllık program halinde; programda oluşabilecek değişiklikler toplantı öncesinde Bakanlığa bildirilir. Toplantılara sağlık meslek mensupları dışındaki kişiler davet edilemez. Bu toplantılara katılanların lis-

teleri ile katılımcılara sunulan bilgiler ve dokümanların örnekleri Bakanlığın talebi halinde sunulmak üzere muhafaza edilir.”

Bu faaliyetlerin denetimi konusuna baktığımızda dünyadaki kongre desteklerinin öz denetim kurallarının olmadığı görülmektedir. Bazı ülkelerde bu konularda kısıtlamalar vardır. Örneğin İsveç’te sponsorluklar ulaşım, konaklama ve kayıt ücretlerinin %40’ını aşmama koşulu ile yasalarla kısıtlanmıştır ⁽¹⁷⁾. ABD’de (Sunshine Act) bir hekime yılda 100\$’dan fazla destek verildiğinde hekim adının eyalet ve federal yetkililere bildirilme ve kamuoyuna açıklanma kuralı getirilmektedir. Ülkemizde de firmaların katkıda bulunacakları toplantı ve çağrılı listelerini Bakanlığa bildirme zorunluluğu getirilmektedir. Derneklerin Etik Komiteleri marifeti ile, ancak yakın gelecekte denetimler olabilir. Bu arada Sağlık Bakanlığınca alınacak yasal önlemler de denetleyici olacaktır. Örneğin 2008 yılında Sağlık Bakanlığı Araştırmacı İlaç Firmaları Derneği’ne (AİFD) Bilimsel Toplantı sponsorluklarını kısıtlayıcı tedbirler içeren bir yazı göndermiştir.

Kurumsal sponsorluklara yaklaşımda uygulanması gereken politikaları ele aldığımızda şu prensipleri sayabiliriz ⁽¹⁶⁾:

- * Dernekler yalnızca kendi çalışma alanları ile ilgili kuruluşlardan sponsorluk kabul etmelidirler.
- * Derneklerin projeleri için aynı konuda hizmet gösteren birden fazla firmadan sponsorluk alması tercih edilmelidir.
- * Dernekler yazışmalarında, kendileri ile ilgili ilanlarda sponsor firmalara ait logo ve tanıtım malzemelerini (defter kalem dahil) kullanmamalıdır.
- * Kurumsal sponsorluk kabul edilmesi durumunda veri yönetimi sponsorlara bırakılmamalıdır.
- * Katılım ve konaklama ücretleri makul olmalı; anlaşma sonrası üyeler bilgilendirilmelidir.
- * Kongre düzenleme kurulunda endüstriyel firma temsilcisi olmamalıdır.
- * Yer seçiminde katılımcıların ekonomik durumlarına uygun alternatif konaklama olanaklarının bulunması sağlanmalıdır.
- * Harcama kalemleri mümkün olduğunca en aza indirgenmelidir.

- * Sosyal programlar abartılı olmamalıdır ve harcamalar kısıtlanmalıdır.
- * Her kongre ve sempozyumların arkasında mutlaka bir tüzel kuruluş olmalıdır.
- * Toplantı katılımcı sayısı, toplantı konuşmacı sayısından her zaman fazla olmalıdır.
- * Sanal uygulamalarla toplantıların uzak noktalara iletilmesi mümkün hale getirilmelidir.
- * Kongre katılımlarını kontrol altına almak radyo frekansı ile tanımlama (RFID) sistemlerinin kullanılmalı ve katılımların Türk Tabipleri Birliği gibi sürekli tıp eğitimi kuruluşlarına objektif verilerle ulaştırılmalıdır.

Bu konuyla ilgili olarak AİFD, sponsorluk sağlayacakları toplantıların bazı özelliklere sahip olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu özellikler arasında toplantıların bilimsel ve eğitimsel amaçlarının uygun ve açık olarak bildirilmesi, hekimlerin mesleki gelişmelerine yönelik sistematik etkinliklerin izlenmesi ve sertifikasyonu, toplantı yerinin ve düzeninin bilimsel etkinliğe uygunluğu, ağırlamanın makul ölçülerde olması gerekliliği sayılmaktadır. Bu bağlamda ilaç sektörü birlikte çalışmayı ve danışmanlık yapmayı arzulamaktadır. Buna göre ödemelerin yapılan işle orantılı olması, ilişkilerin şeffaflığı, ilaç sektörüyle hekimlerin diğer ilişkilerin de şeffaflığının sağlanması (Yönetim Kurulu, Danışma Kurulu üyelikleri, hissedarlık, sektöre hizmet veren başka kurumlarla ilişkiler, vb.) konularında etik duyarlılık beklenmektedir. Sağlık sektörüne güveni sarsan, sarsabilen ve sarsabilecek olan yani etik olmayan davranış ve uygulamalar istenmemektedir.

İlaç Sektörü, belirlediği prensiplerin denetiminde şu noktaları ele almaktadır:

- * Bilimsel toplantı dışında ağırlama yasağı getirilmiştir.
- * Bilimsel süre/ağırlamaya ayrılan süre uygun olmalıdır.
- * Kongre ve seyahat desteklerinde kısıtlamalar vardır.
- * Yol - yemek - konaklama - kayıt ücretleri karşılanabilen masraflardır.
- * Masraflar, katılımcıların genelde kendi ödeyebilecekleri düzeyin üstünde olmamalıdır.
- * Ağırlama, eşlik edenleri kapsamaz.

- * Ağırlama, hekim, diş hekimi ve eczacılarla sınırlıdır.
- * Tatil, spor, eğlence amaçlı ağırlama yapılamaz.
- * Toplantı ve kongrelerde şeffaflık ve gözetim gerekir.
- * Destek kısıtlamaları (hospitality suiti, gala yemeği vb.) gerekebilir.
- * Eğlence etkinlikleri ile tanınan yöre ve tesisler ağırlamalarda (toplantı düzenlemelerinde) kullanılamaz
- * Yurtdışı toplantılara sponsorluk kısıtlamaları vardır. Ancak iki koşulda: uluslararası nitelik / lojistik zorunluluk.

Bu konuda ilaç Endüstrisi İşverenler Sendikası'nın yaklaşımı kurallarla belirlenmiştir. Bu kurallara göre; ilaç firmasının sponsorluğu üstlenmiş olduğu toplantı Sağlık Bakanlığı'nın Tanıtım Yönetmeliği'ne uygun olarak önceden Bakanlığa bildirilmelidir. Bu gibi toplantılardan kaynaklanacak basılı, görsel-ışitsel veya bilgisayarlı malzeme, toplantı sırasındaki sunumlar ve tartışmalar hatasız olarak yansıtılmalıdır. Katılımcıların seyahat ve konaklama masraflarının karşılanması geleneksel olup verilebilir ve konuşmacılara "Onurlandırma" ödenebilir. Desteklenen kongre ve her türlü toplantıda, ünlü kişi katılımına (şarkıcı, sanatçı, komedyen ve benzerleri) sponsorluk sağlanması uygun değildir. Makul masrafla düzenlenen yöresel (veya genç) sanatçıların müzik ve folklorik sunumları, fotoğraf veya kısa film gösterileri veya yemekte konuk konuşmacı benzeri bazı sosyal etkinlikler, belirtilen kısıtlamalara uyulması koşulu ile onaylanabilir. Sağlık mesleği mensuplarına, ilaç ürünlerini reçetelerken etkilemek amacıyla ya da hekimlerin reçete ve eczacıların ciro durumuna göre uygun olmayan parasal veya başka türlü maddi yarar, uygun olmayan boyutta ağırlama (konukseverlik) dahil, sağlanmamalıdır. Kongre, Sempozyum ve benzeri tanıtım toplantılarına eşlerin katılması için destek verilemez.

Yukarıda belirtilen bilgiler, nedenler, kararlar ve ilkeler doğrultusunda Türk KBB ve BBC Derneği Onur ve Etik Kurulu "**Bilimsel Toplantı Organizasyonlarında Uyulması Gereken Temel Etik Kurallar**" listesini hazırlamıştır ⁽¹⁸⁾. Bu kurallar listesi Derneğimizin de onayı ile Derneğimizin web sitesinde yayımlanmıştır. Bundan sonra Derneğimizin düzenleyeceği veya destek vereceği

her toplantıda bu kurallara uyması gerekmektedir.

Yapılacak diğer bilimsel etkinliklerin organizasyonlarında ve Yöresel Derneklerin toplantılarında da bu kurallara uyulması ve önümüzdeki yıllarda yapacakları aylık toplantılardan en az birinde etik konusunun işlenmesi Onur ve Etik Kurulumuzca önerilmektedir.

VI. BİLİMSEL TOPLANTI ve ORGANİZASYONLARDA UYULMASI GEREKEN TEMEL ETİK KURALLAR ⁽¹⁸⁾

1. TTB ve TKBB-BBC Derneği etik kurallarına uygun toplantı düzenlenmelidir.
2. Bilimsel program KBB hekiminin sürekli eğitimine ve mesleki gelişimine katkıda bulunmalıdır. Toplantı güncel bilginin, en uygun araçlar kullanılarak, konunun uzmanları tarafından, tarafsız olarak sunulmasını amaçlamalıdır.
3. Ülkenin ekonomik koşulları dikkate alınarak ulusal kongre kayıt ve konaklama ücretleri belirlenmeli ve yapılacak ulusal toplantılarda ulusal kongre kayıt ve konaklama ücretleri kriter alınmalıdır.
4. Kongre programında gereksiz harcamalardan kaçınılmalıdır.
5. Toplantı yeri seçiminde katılımcıların ekonomik durumlarına uygun alternatif konaklama olanaklarının bulunmasına dikkat edilmelidir.
6. Sosyal programın bilimsel programın önüne geçmesine izin verilmemelidir, abartılı sosyal programlardan kaçınılmalıdır.
7. Düzenlenecek bilimsel etkinlikler için etik kurallara bağlı duyurular yapılmalıdır.
8. Gerek duyurularda gerekse bilimsel programda tatil ve eğlence anlayışından kaçınılmalıdır.
9. Ülkemiz KBB hekimlerine kolaylıkla ulaşan internet sitelerinin veya forum uygulamalarının yönetim kadrosun bu etik kurallara titizlik göstermelerini sağlamak için girişimlerde bulunulmalıdır.
10. Ülkemizde düzenlenen bilimsel etkinlikler tüzel bir kuruluş tarafından düzenlenmelidir, aksine hareket eden organizasyonlar desteklenmemelidir.
11. Bilimsel program içinde yer alan uydu sempozyumlarda endüstrinin etik

- kurallar çerçevesinde yer alması sağlanmalı, konuşmacıların endüstriyi ön plana çıkarmaktan kaçınmaları ve varsa endüstri ile çıkar ilişkilerinin açıklanması sağlanmalıdır.
12. Bilim dalımızda kurulan dernekler, düzenledikleri bilimsel etkinliklerde yer alan organizasyon şirketleri ile hizmet alımı şeklinde antlaşmalar yapmaya özen göstermelidirler.
  13. Kongre düzenleme kurulunda endüstriyel firma temsilcisi olmamalıdır.
  14. Toplantıların bilimsel programı TTB tarafından kredilendirilmelidir.
  15. Kongre şartnameleri Türk KBB ve BBC Derneği Onur ve Etik Kurulu tarafından, etik kurallara paralellik açısından denetlenmelidir.
  16. Toplantı katılımcı sayısı, toplantı konuşmacı sayısından her zaman fazla olmalıdır.
  17. Tanıtım amaçlı yapılan toplantılarda ya da bir toplantıdaki sponsor desteklerinin yarısından fazlasını karşılayan tek bir firma olması halinde, toplantının destekleyici firma ile ilişkisi önceden açıkça belirtilmelidir.
  18. Türk KBB ve BBC Derneği yönetim kurulu ülkemizde düzenlenen KBB alanındaki bilimsel etkinliklerin takipçisi olup, ilan ettiği ilkelere uymayan etkinliklerin desteklenmemesi için Sağlık Bakanlığı, TTB, İl Sağlık Müdürlükleri ve İlaç Firmaları ile görüşmelerde bulunmalıdır.
  19. Türk KBB-BBC Derneği bu konudaki ilkelerini ve etik kurallarını bir bilgilendirme yazısı ile ülkemizdeki KBB BBC alanındaki bilimsel derneklere, İlaç Endüstrisi ve TTB ye ulaştırmalıdır.
  20. Toplantılarda yapılacak her türlü sunumda (poster, bildiri, konferans, panel, eğitici, vs) sunumu yapan kişi aşağıdaki beyan formatı doğrultusunda bildirimde bulunmalıdır:
BEYAN (... kongresi/toplantısı)
Yapacağım sunumla ilgili hiçbir maddi ilişkim yoktur.
VEYA
Aşağıda belirttiğim kişi ve kurumlarla maddi ilişkim vardır.
Son bir yıl içinde;
Danışmanlık yaptığı ticari kurum:
Burs/araştırma projesi desteği sağlayan ticari kurum:
Onurlandırma veren ticari kurum:

Çalıştığı ticari kurum:

Bu nedenle ilgili kuruluşa ait endikasyon dışı veya deneysel hiçbir veriyi sunmayacağım.

VEYA

Bu nedenle ilgili kuruluşa ait endikasyon dışı veya deneysel verileri sunacağım.

VII. ONUR VE ETİK KURULUNA BAŞVURU YOLU

Kurula yapılacak olan başvuru danışmanlık veya denetleme amaçlı olabilir. Kurula yapılacak her türlü başvuru ıslak imzalı bir başvuru yazısı ve ekinde bir dosya içermelidir. Bilgilerin aslının yetkili bir makam tarafından onaylanmış örneği olmasına dikkat edilmelidir. Kurul gerekli ve yeterli araştırma ve incelemeyi yaptıktan sonra yorumlayarak 3 ay içinde bir rapor hazırlar. Kurula sunulan belgeler, başvuru yazısı dışında, istendiği takdirde kararı izleyen bir ay içinde iade edilir.

VIII. ETİKLE İLGİLİ MEVZUAT

1. T.C. Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu Etik Rehberi (2017)
2. Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi (19.02.1960/10436)
3. Dünya Tıp Birliği Helsinki Bildirgesi (2008 yılında güncellendi)
4. UNESCO İnsan Genomu ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (1997)
5. Dünya Tıp Birliği Tıp Etiği El Kitabı (2015)
6. Dünya Tıp Birliği Lizbon Hasta Hakları Bildirgesi (1981)
7. Türk Tabipler Birliği Hekimlik Meslek Etiği Kuralları (01.02.1999)
8. Dünya Sağlık Örgütü Uluslararası Tıp Birliği Hayvan Araştırmaları İlkeleri (1984)
9. Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun (04.04.1928/1219)
10. Avrupa Konseyi İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi (OVÍEDO, 1997)
11. Avrupa İyi Klinik Uygulamalar Kılavuzu
12. Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Ya-

- pılması Hakkında Kanun (08.06.2004)(09.07.2018 KHK ile Değişiklik)
13. Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik (13.04.2005/25785)
  14. Eğitim-Öğretim Hizmeti Verenler için Mesleki Etik İlkeler (09.04.2013729)
  15. Yükseköğretim Kurumları Etik Davranış İlkelerine ilişkin YÖK Genelgesi
  16. YÖK Bilimsel Araştırma ve Etik Yönergesi
  17. ÜAK Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi
  18. TÜBA Bilim Etiği El Kitabı
  19. TÜBA Davranış Kuralları (19.07.2011)
  20. Eğitimciler için Mesleki Etik İlkelere ilişkin Milli Eğitim Bakanlığı Genelgesi (24.06.2015/21)
  21. Klinik Araştırmalar Hakkında Yönetmelik (19.08.2011/28030)
  22. Hayvan Denepleri Etik Kurallarının Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik (15.02.2014/28914)
  23. Farmösetik Müstahzarların Biyoyararlanım ve Biyoeşdeğerliliğinin Değerlendirilmesi Hakkında Yönetmelik (27.05.1994/21942)
  24. Hasta Hakları Yönetmeliği (01.08.1998/23420)
  25. Organ, Doku Alınması, Saklanması ve Nakli Hakkında Kanun (29.05.1979/16655)
  26. Organ ve Doku Nakli Hizmetleri Yönetmeliği (01.06.2000/24066)
  27. İlaç ve Biyolojik Ürünlerin Klinik Araştırmaları Hakkında Yönetmelik
  28. Vücuda Yerleştirilebilir Aktif Tıbbi Cihazlar Yönetmeliği
  29. Tıbbi Cihaz Klinik Araştırmalar Yönetmeliği
  30. Beşeri Tıbbi Ürünlerin Tanıtım Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik (23.10.2003/ 25268)
  31. Sağlık Bakanlığının “Bilimsel Toplantı” konulu yazısı (07 Mart 2008/016612)

IX. KAYNAKLAR

1. T.C. Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu Etik Rehberi, Ankara, 2017, s.11-12.
2. Zarrintan S, Aslanabadi S, Rikhtegar R. Early contributions of Abu Bakr Muhammad Zakariya Razi (865-925) to evidence-based medicine. Letters to the Editor. International Journal of Cardiology, 2013, 168 (1):604.
3. Azmand S, Heydari M. Medical ethics according to Avicenna's stance: A synopsis. Galen Medical Journal 2017; 6(4): 261-267.
4. Robinson WM, Unruh BT. The hepatitis experiments at Willowbrook State School. The Oxford Textbook of Clinical Research Ethics, 2008, 80-85.
5. Jones JH. The Tuskegee Syphilis Experiment. The Oxford Textbook of Clinical Research Ethics, New York: Oxford University Press, 2008, 85-96.
6. Amerikan Tıp Birliği Tıbbi Etik Prensipleri (<https://www.ama-assn.org/about/publications-newsletters/ama-principles-medical-ethics>, 26.12.2019).
7. Skourou, C, Sherouse, GW, Bahar N, Bauer LA, Fairbent L, Freedman DJ, Ozturk N. Code of Ethics for the American Association of Physicists in Medicine (Revised): Report of Task Group 109. Medical Physics, 2019, 46(4), e79-e93.
8. TTB-UDEK Etik Çalışma Grubu: "Sağlık Sisteminde Performans Uygulamalarının Mesleki Değerlere Etkileri ve Etik Sorunlar" Çalıştayı Raporu ve Sonuç Bildirgesi". Türk Tabipleri Birliği Merkez Konseyi Çalışma Raporu, 2010-2011, Türk Tabipleri Birliği Yayınları, Ankara 2011, Ek 4, s: 759-767.
9. Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi (19.02.1960/10436)
10. Türk Tabipler Birliği Hekimlik Meslek Etiği Kuralları (01.02.1999)
11. Dünya Tıp Birliği Hasta Hakları Helsinki Bildirgesi
12. Yüksek Öğretim Kurumları Etik Davranış İlkeleri (22.10.2014/62074)
13. Hayvan Deneyleri Etik Kurullarının Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik (15.02.2014/28914)
14. Klinik Araştırmalar Hakkında Yönetmelik (19.08.2011/28030)
15. Ertekin C, Berker N, Tolun A, Ülkü D. Bilimsel Araştırmalarda Etik ve Sorunlar, Ankara: TÜBA Yayınları, TÜBİTAK Matbaası, 2002.
16. Beşeri Tıbbi Ürünlerin Tanıtım Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik (23.10.2003/25268)
17. Özgirgin ON, Öz F, Uzun C, Olgun L, Ardıç FN. Türk KBB-BBC Derneği Etik El Kitabı.
18. Türk KBB ve BBC Derneği Onur ve Etik Kurulu kararı, 12 Şubat 2010; Güncelleme: 15 Mayıs 2011